

Britannian esihistoria

1. Varhainen kivikausi Brittein saarilla

4.9.2024 Stoa

Britannian esihistoria ja varhainen historia

- Britannia on esihistorian aikana ollut toisaalta syrjäinen Euroopan kolkka, toisaalta se on kehittänyt Euroopan vaikuttavimpia muinaisia nähtävyyksiä, kuten esimerkiksi Stonehenge.
  - 4.9. Varhainen kivikausi Brittein saarilla
  - 11.9. ja Stonehengen maailma
  - 18.8. Kivikaudesta pronssikauteen
  - 25.9. Pronssikauden rikkaat haudat. Milloin keltit saapuivat Brittein saarille?

2.10. Britannian keltit. Rooma valloittaa Britannian

Ennen nykyihmistä Vanhimmat löydöt

- Happisburg, 800 000 v. vanhoja piityökaluja ja jalanjälkiä
- Pakefield 700 000 v. vanhoja löytöjä.
- Homo antecessor – Euroopanihminen

Happisburgh

- Lapsia ja aikuisia 1,4 – 1,73 cm pituudeltaan.
- Ainakin 5 henkeä.
- MIS 12 = happi-isotooppivaihe 12 Jääkausien aikana paljon raskashappista O-18 isotooppia. Kevyt haihtuu nopeammin. Isotooppipitoisuuden Grönlannin ja Etelänapamantereen jäätikköjä kairaamalla.
- MIS 12 ajoittuu n. 478 000 – 424 000 ennen

nykyaikaa

- Pakefield: a. Ydin, b. retusoitu iskos, c-f vasaroituja iskoksia ym.

Boxgrove

- Englannin etelärannikolla.
- Tunnetaan sääriluu ja 2 hammasta
  - petoeläimen kaluama.
  - 478 000 – 524 000 v. sitten
- Heidelbergin ihminen
- Pitkään vanhin ihmislöytö Euroopassa
- N. 40 vuotias, n. 90 kg painava.
- Hampaita käytetty työkaluina, kuluneet etuhampaat.

- 2 x enemmän luuta kuin nyk. muskelimiehellä.
- 177,5 cm pitkä. N . 90 kg painava.

- Boxgroven ihmisen sääriluu, jossa suden kokoisen pedon hampaiden jälkiä.

- Hevosen luita, kaavittu lihaa

- Sarvikuonon, karhun ja suden luita.
- Ilm. metsästetty.
  - hevosen lapaluu, jossa ilm. keihään lävistämä reikä.
- Leikkausjälkiä myös ihm. luissa, kannibalismia,

- Acheulin teknologia
- Käsikirves

- kuva: työstöjätettä

Heidelbergin ihminen

- Aivot kookkaat, 1100 – 1400 cm³.
  - kasvua 30 – 40 % pystyihmiseen verrattuna
- Luuharjanteet silmien yläpuolella madaltuivat
- Paksuluinen, alhaalta leveä aivokoppa.

- Kuva Lp. Atapuerca 5, Espanja

Vanhin puukeihäs

- Clacton-On-Sea, sedimenteissä säilynyt
- 400 000 v. vanha keihäs, marjakuusta
  - (424 000 – 374 000 v. sitten)
- Paksu, työntökeihäs, ei heittokeihäs
  - Schöningen, heittokeihäitä 380 000 – 400 000 v. takaa

Neandertalilaiset

Britanniassa ja

ensimmäiset nykyihmiset

- Swanscombe, Kent 400 000 v. sitten, siirtymävaihetta Heidelbergin ihmisestä neandertalin ihmiseen
- Pontwyddin luola, Wales, klassisia neandertalinihmisiä n. 225 000 v. sitten.
- Nykyihminen 41 000 - 44 000 v. sitten, Kents Cavern.

- Neandertalilaiset hävisivät samaan aikaan.

Jääkauden loppuvaiheet

- Noin 22 000 eaa. alkoi jääkauden kylmin vaihe.
  - Ihmisiä ei ilm. enää Britanniassa.
- 12 700 hyvin nopea lämpeneminen. 6 – 7° kolmen vuoden aikana.
- Asutus pohjoiseen

Goughs, Cave, Cheddar

- 5-7 ihmisjäännöstä
  - Vanhimmat 12 700 eaa.
  - Lapsi, n. 3 v. 2 nuorta.
- Kannibalismia. Liha poistettu samalla tekniikalla kuin eläinluista. Luuytimeen käsiksi luita murskaamalla. Aivokopasta juomakuppi.

- Ei jälkeläisiä Britanniassa
- Yläleuka, 12 700 eaa.
- Ihmisen käsivarren luu, josta poistettu lihaa
- Madeleinen kulttuuri, kannibalismia tunnetaan myös muualta.

Creswellin kulttuuri

- 13 000 -10 900 eaa.
- Myöhäis-Madeleinen kulttuurin haara.
- Muistuttaa myös Hampurin ja Federmesserin kulttuuria
- Löytöinä mm. meripihkaa
  - kuva lehdenmuotoinen kärki

Luolataide

- Ydinaluetta Keski-Ranska- Pyreneiden vuoristo.
- Viime vuosina luolataidetta myös pohjoisempaa

- Uusin ja vanhin löytö Gowerin niemimaan luola, peurankuvia 12 505 eaa
- 15 x 11 cm

Creswell Crags

- Luolataide löytyi 2003
  - Asutusta jo neandertalilaisen aikaan 60 000 v. sitten ja 32 000 v. eteenpäin.
  - Hevosien pään kuva 9000 – 11 000 eaa.
  - Kaiverruksia ja reliefejä
  - Visenttejä, ilm. lintuja
-
- Alppikauris
-
- 10 900 eaa. hyvin kylmä dryas-vaihe
    - Kesät viilenivät pohj. Euroopassa 6°
    - Ihmisiä ei Britanniassa
  - 9600 hyvin nopea lämpeneminen
  - Geologisesti holoseeni – arkeologisesti

mesoliittinen aika

Mesoliittinen aika, ympäristö

- .
- Maa/meri suhde muuttui:
  - i) maan kohoaminen
  - ii) meren pinnan nousu jatkui.
  - maankuori alkoi alenemaan mannerjään reunan ulkopuolisilla alueilla
- Jääkauden jälkeisiä rantoja 250 m nykyisen meren pinnan yläpuolella
- Kuva: Eurooppa 9000 -8500 eaa.

Maglemosen kulttuuripiiri

9500-6800 eaa.

- Juuret Madeleinen-kulttuurissa

MESOLIITTINEN AIKA ASEET JA TYÖKALUT

- Uudet piin käsittelytekniikat ja uusia kivilajipiipii-, luu- ja sarviesinetyyppejä.
- Suuret ruotokärjet korvautuvat mikroliteilla.

Kirves

- Varhaisimmat vartetut kirveet paleol. Ajalta
- Itä-Euroopasta. 22 000 v. sitten.
- Länsi-Euroopassa vasta metsien myötä mesoliittisen ajan alussa.
- Kuvassa tanskalaisia mesol. kirveitä.

- Mesoliittisia kirveitä Kentistä

Starr Carr

- Varhaisimpia tunnettuja mesoliittisia asuinpaikkoja Euroopassa
- 9500 eaa.
- Tutkimushistoriallisesti merkittävä.
  - Graham Clark kaivoi 1949-1951 tutkimukset, toi mesoliittisen esiin Euroopassa.

- Ensimmäinen Eurooppalainen radiohiiliajoitettu löytöpaikka.
- Luut, sarvi, puuesineet säilyneet.

Starr Carrin ympäristö

- Pohjois-Yorkshire
- Järven rannalla, avoimia koivu- ja mäntymetsiä.

Sijanti

- Järven rannalla tunnetaan 15 asuinpaikkaa. Alue 1,9 ha
- Harppunankärkiä, yhtäkään harppuunankärkeä ei tunneta muualta

Ympäristö

- Siitepölyt, ensin poppeli ja kataja, sitten koivu, paju ja haapa,
- Myöhemmin alueesta carr = suomaa.
- 8500 eaa. pähkinäpensas.
- Järvi lähes katosi, ihmiset eivät enää

palanneet.

Pyynti

- N. ½ lihasta alkuhärkää (suurin)
    - jopa 180 cm korkea ja 700 kg painava
  - Seur. hirvi, isopeura, metsäkauris, villisika vähiten.
  - Myös näätä, kettu ja majava.
  - Sorsia, uikkuja
  - Koira
  - Järven rannalla
-
- Cervid = hirvieläimet

Uusi lista lajeista

- Kalanluita paljastunut vasta uusissa tutkimuksissa, huonosti säilyneet

Sarvipää-hineet

- Reikiä kaikissa takaosassa
  - Sidottu nauhoilla rei'istä, sarvet rikkoutuneita
  - Valepukuja pyyntiin tai rituaalikäyttö
    - Shamaanin ritualistisia naamioita? Vai molempia?
    - Ilm. jätetty tarkoituksella rantaveteen. Uhri.
-
- 2 mahdollista tapa pitää
  - ”Shamaani”
  - Trois-Frèresin luola
  - N. 13 000 eaa.

Star Carrin riipus

- Britannian vanhin ”taide-esine”, n. 9000 eaa.
- Liusketta

Kirves

- Star Carr 1215 valmista esinettä, joista 20 kirvestä

- Huom. meripihkahelmi

Harppuunan kärki

- 192 kpl. (97 % Britanniasta löydetyistä)
- Mikroliitteja, Star Carr

Star Carrin mela

- Varhaisimmat todisteet vesillä liikkumisesta Euroopassa
- Jäännöksiä halkaistuista puunrungoista järven rannalla, laituri?

Verkon
kohoja

Vuotuiskierto

- Clarken malli 1954 vuotuiskierrosta
- Asuinpaikalta hirven kalloja, joissa sarvet.
- Vain 5 kalloa, joista sarvet pudonneet. Hirvi pudottaa tammikuussa, isopeura huhtikuussa.
- Päätelmä, asuttu joulukuun lopulta huhtikuuhun. n. 5 kk
- Uusi tulos, vesi avoin, kun asuttu.
- Tulivat kesällä, sarvia kerätty syksyllä ja talvella, jätetty paikalle.
- Legge & Rowley-Conwy, uusi tutkimus 1988: Asuttu myöhäiskevällä ja varhain kesällä,

Muita mesoliittisia vesipyödyksiä

- Clowanstown, Dunsanyn lähellä, Irlanti
- Merta, n. 7000 eaa.

Rakennuksen jäännökset

- Kaivaus 2008 paalunjälkiä, vanhin "talo" Britanniassa.
- 18 paalunjälkeä, 20 cm läpim. n. 3,5 m laaja asumus
- verrattu mesol majaan Howickissa n. 7800 eaa.

Irlantilainen mesoliittisen majan ennallistus Cheddar man

- Gough's Cave, Cheddar Gorge, Somerset
- löytö 1903
- N. 7150 eaa.
- DNA-analyysi
- laktoosi intoleranssi
- silmät siniset
  - (Wikip. voivat olla vihreät, siniset, vaaleanruskeat)
- tumma iho
  - kritiikkiä: silmien värin määrä 1 geeni, ihonvärin 30 geeniä.
  - mtDNA U5b1, 65 % mesol. pyytäjillä Euroopassa U5.
- mtDNA U5b1
- Haplotyyppi mesol. ajalla yleinen Euroopassa.
- U5b1b1 saamelaisilla, suomalaisilla ja jakuuteilla.
- Y-DNA I2-L38 (I2a2) – kiistanalainen

- Samasta luolasta 5000 v. vanhempia ihmisluita Cheddarin mies ei jälkeläinen, kylmä kausi hävittänyt väestön välillä.
- Nykyinen jälkeläinen lähistöltä, Adrian Targett, historianopettaja.

Maatalous tulee Eurooppaan

Kahta kautta
Maatalous tulee Eurooppaan

Nauhakeraa-minen kulttuuri

- Kartan vuosiluvut BP
- 6000 BP = 4900 eaa.
- kartta v. 2011

Keski-Eurooppa

Nauhakeraaminen kulttuuri

- nimi astioiden nauhamaisista piirtokoristelua
- Pitkät talot
- Oksapunos, savitiiviste

Neoliittinen aika

- N. 4000 – 2400 eaa.
- Neoliittinen ”paketti”: maatalous, keramiikka, hiotut kiviesineet Britanniaan yhdessä
- Vainajien kunnioitus, megaliittihaudat
- Maarakennustyöt, pitkä hautakummut ja kehäkaivannot (causewayed camps tai enclosures)

- Pitkä hautakummut
- Uusi käsityksiä ajasta, esi-isistä, yhteisöstä ja identiteetistä
- Siitepölyt: metsät vähenevät, ruohoalueet lisääntyivät
- Talvet kylmempiä mutta kesät lämpöisempiä kuin nykyään

Britannian neoliittinen

- Toisin kuin mantereelta, asuinpaikkoja tunnetaan vain vähän.
  - Varhaisin todiste neol. Itä-Britanniasta, Shippey Hill ja Broomey Hill 4300 – 4200 eaa.
  - Dinglen niemimaa, Lounais-Irlanti, neoliittiset hiotut kirveet 4100 eaa.
  - Auranjälkiä South Streetin kummun alla 3500 eaa.
- Vain muutama paikka, jossa mesoliittinen asutus jatkuu neoliittiseen.

Maatalous

- Ihmisluiden isotoopeissa muutos merellisestä ravinnosta maalta peräisin

olevaan ravintoon.

- Raivauksen merkkejä siitepölyanalyysissä
- Emmer-vehnä, kuoreton ohra, vähemmän leipävehnää.
  - Esim. Balbridie, Skotlanti 80 % emmer-vehnää, 18 % kuoretonta ohraa ja 2 % leipävehnää.
- Lammas ja nauta yleisimmät, vähemmän sikaa
- Pyyntiä: isokauris (saksanhirvi)
  - Vanhimmat naudanluut 4300 eaa. Ferrite's Cove Irlannin luoteisnurkka.
    - Tuontia?
- Keräilyä hasselpähkinät.
- Viinirypäleen siemeniä, lämmin ilmasto
- Ei eroa varhais- ja myöhäisneoliittisen välillä

Mahdolliset migraatiot

- Mm. Orkneyn saarille myyrälaji, joka Biskajan lahdelta.
- Irlannin maatalous edeltää pääsaarta.
- Yksinkert. megaliitit ja niihin liittyvä keramiikka Länsi-Skotlanti, Irlanti 4000 eaa.

Väestönsiirto vai uuden

oppimista?

- WHG=Länsi-Euroopan pyytäjät = mesoliittinen väestö
- Euroopan neoliittinen väestö Anatoliasta Läheisimpiä Iberian varh. neol. väestön kanssa
- Luuaineisto puuttuu Pohjois-Ranskasta.
- Ilm. myös sitä kautta.

Britannian varhaisimmat pellot

- County Mayo, Céide Fields n. 3500 eaa.
”kelttiläiset pellot”
- Kiviaitaa ympärillä, säilynyt suoturpeen alla.
- Lähellä court cairn, kammiohaudan muunnelma

Maisema Dumpton Campin

rautakautisen linnavuoren ympärillä

- Jo roomalaisilla suurempia peltoja.

Käytössä keskiaikaan.

Varhaisin keramiikka

Carinated bowls

- N. 4000 eaa. alkaen
- Koholistakeramiikka?
- Carinated keramiikkaa
- mikrolitien ohella

Varh. ja keskineoliittinen aika

- Peterborough Ware 3400 – 2600 eaa.
- Varhaisimmissa ei juuri koristeita.
- Myöhemmin kuopanteita, painettu puulla tai luulla.
- Joskus matomaisia kuvioita.

Grooved Ware

(Rinoy-Clacton Ware)

- Myöhäisneoliittinen 2800–2200 eaa.
- Kehittynyt Orkney-saarilla
- Tasapohja

- Henge-paikoilta
- Suurimmat n. 135 l.
- Oluen panoon?
- Myös juoma-astian kokoisia

Löytöpaikat

Hiottu kirves

- Kivikirveen varsia neol ajalta tunnetaan n. 10 kpl.
- Shulishader of Lewis, Skotlanti, kirves

Jadekirveet Britanniaan

Läntinen jadekirves, itäinen kuparikirves n.
4000 eaa..

- Jade vanhimpien mv:n mukana noin 4000 eaa.

Brittein saarille.

- tunnetaan n. 1000 kpl. Sweet trackin alta, vihkiuhri?
- Eniten Bretangesta. Carnac, 2 hautakumpua, 11 ja 12 kirvestä.
- Levintä viittaa Alpeihin. alkup. alueena

Puinen tie

- Sweet Track Englannissa, Somersetissa. 1,6 km pitkä puinen kävelysilta
- Rakennettiin talvella 3807 tai keväällä 3806 eaa.

- Varhaisimmat löydöt lehmän maitoa Sweet Trackin yhteydestä löydetyistä saviastioista.

Muuta orgaanista

- Ennallistus korilaukusta, Twyford, co Westmeath , Irlanti
- Puumalja Timoneyn suolta, Co. Tipperary, Irlanti
- 3000- 4000 eaa.

Megaliitti-monumentit.

Levinnäisyys

- Megaliittimonumentteja Atlantin valtameren tuntumassa, ”Atlantin fasadi”
- uskottiin: megal. uskonto levinnyt Egyptistä.
- Liittyi suuret kivirakennelmat (vrt. pyramidit).
kuin goottilaiset kirkot keskiajalla.

- uskottiin: megal. uskonto levinnyt Egyptistä.
- Liittyi suuret kivirakennelmat (vrt. pyramidit).
kuin goottilaiset kirkot keskiajalla.

Megalittimo-numentit

- Alueita ja ajoituksia

Ajoituksia

- Ajoituksia, vanhimmat megaliiitit

- Vanhimmat megaliiitit Euroopan eri alueilla
- Ilm. Luoteis-Ranskasta levinneet
- 2410 C14ajoitusta

- Hoëdic, 4500 eaa., Bretagne
- Dolmen Vanhin ajoitettu
- Atlantin rannikolla ensin
- N. 4500 Bretagne, Portugali
-

Megaliitti- monumentti-tyyppejä Kivirivit

- Menhiri, ”hiidenkivet”
- Bretagne 4500 eaa. alkaen
  - Huom. Sakkara 2800 eaa.
- Kuva Carnac, Bretagne , 3000 kiveä
- Ilm 4500 eaa. alkaen .

Megaliittihauta- tyyppejä

- Dolmenit, (portal thomb) – (paasihauta)
- Käytävähaudat

- Pitkät hautakummut
- Pystypaasien (menhirien) muodostamat rivit
- Kehävallit (causewayed enclosures = causeway= pengertie) pengertierakennelmat, (Wikip. Ympyräkaivanto, huono)
- Henget
- Kivikehät

Pitkät hautakummut

- Euroopassa 40 000
- Britanniassa n. 260, niistä 148 Wiltshiressä.
  - muutoin Etelä- ja Itä-Englannissa
- käytössä 4000 - 2400 eaa.
  - Iberia 45000 eaa. alkaen
- Kuva West Kenneth Long Barrow
  - Rakennettu n. 3500 eaa. suljettu 2200, jolloin Aveburyn kehä rakennettiin
- Kollektiivihautoja
  - 15 - 125 m pitkiä, kork. 4-5m.
  - Lähtökohta usein paaluitaus, hautauskehä
  - Siihen puinen tai kivinen kammio.
  - Joskus portaali.
  - Gussage Down in the Cranborne Chase area of Dorset, U.K
- Luokitteluongelma: sisärakenteita, joskus puisia,

joskus megaliittisia.

- Käytävähautojen ja dolmeneiden päällä ollut maakumpu, joka valunut pois
- Yleensä ruumishautaus joko ruumiina tai vain luut hautaan.
- Hauta avattiin uusia hautauksia varten
- Edellisten hautausten luut siirrettiin eteenpäin haudassa
- hauta-anteja niukasti

Arthur's Stone Long Barrow

Arthur's Stone Long Barrow

- Cotswold-Severn-alatyyppejä
- Fussell's Lodge pitkä hautakumpu

Pitkät hautakummut ja

talot

- Joskus pitkän hautakummun ja pitkän talon pohja hyvin samanlainen

Dolmen

(paasihauta, portaalihauta)

- Yleisin
- Walesissa *cromlechs* (Ranskassa c. on kivikehä) Cornwallissa *quoits*
- Britannia-Saksa, Iberian niemimaa, Sardinia
- Useimmat 4000 – 3000 eaa. Tunisia .
- Poulnabronen kammiohauta, Irlanti

Käytävähauta

- Bryn Celli Ddu, Anglesey saarella Walesin edustalla.
- Ajoitus n. 3000 eaa.

Käytävä-hauta

Carrowmore

- Irlannin luoteisrannikolla.
- Laajin Irlannissa ja ilm. vanhin
- säilynyt 30 megal. Hautaa, suurin kompleksi
- G. Burenhult vanhin nr. 4, 5400 eaa. nyt 3700 eaa.

- Carrowmore, sijainti

- Carrowmore 7, dolmen, parhaiten säilynyt 4000 eaa..

Dolmen

- Carrowmore 5

- Suurin, 4 m kork. 34 m halk. ainoa röykkiön peittämä
- 3640 - 3380 eaa.
- Ihmisluita, sekä poltettuja että polttamattomia
- Haudan pohja poltetu ennen pystytystä

- sisällä oleva arkku/dolmen?

Hautauksista

- Kollektiivihautoja
- Usein hautaus vasta kun lihat hävinneet luista.
  - Jopa 50 yksilöä haudassa, miehet, naiset ja lapset.
- Yleensä keskittyneet yhteen pieneen osaan hautaa.
- Joskus ihmisjäänteet puuttuvat.
- Harvoin hauta-anteja.
- Molemmin puoli pitkä kumpua oja, josta maa luotiin
- Syntyteorioita:
  - 1. mv. siirtolaisvirta pysähtyi Atlantin rannalle, väestöpainetta, alkoivat osoittaa maanomistustaan monumenttien avulla.
  - Ian Hodder: nauhakeraamisen kulttuurin pitkien talojen rinnakkaisilmiö. Poissulkeva levinneisyys.

PITKÄT HAUTAKUMMUT –

Tanska

- Tanskan pitkiä hautakumpuja pidettiin aiemmin talonpohjina.

- yläk. Barkær (2 kpl)
- alak. Bygholm alla.
- Pituus 90 m. Itä-länsi suuntainen.
- Barkærissa 2 hautausta / kumpu.

Pitkät talot

- Lengyel-kulttuuri

Pitkiä taloja

- Talojen pääty saattoi olla jäsennelty yhtä lailla kuin pitkän hautakummun fasadi

Irlanti, Newgrange

- Käytävähautojen keskittymä Boyne-joen varrella Irlannissa.
- Newgrange, Knowth ja Dowth 3 km etäisyydellä toisistaan. Alueella 22 pienempää hautaa.

Newgrange

- 40 km Dublinista pohjoiseen.
  - 3200 – 3100 eaa. (n. 500 v. vanhempi kuin Gizan pyramidit)
- Kiviröykkiökumpu 70 m halkaisijaltaan.

- 13 - 14 m korkea.
- Alkuaan ollut vielä suurempi
- ympärillä 35 kivistä kehä.

Talvipäivänseisauksen auringon-nousu

- Pohjapinta 0,4 ha. 50 000 tonnia maata ja kiveä.
  - Suippeneva valeholvi. Korkeus 6,5 m. Haudan osat: 18 m pitkä metrin levyinen käytävä. Ristinmuotoinen kammio. Huone 10 m².
  - 3 pienempää kammiota.
  - Valo haudan perukkaan vain talvipäivänseisauksen auringonnousun aikana 20 min. ajaksi.
-
- Näkymä ylöspäin valeholviin.
  - nyt myöhästyy 4 minuuttia auringonnoususta.
  - 5000 v. sitten ajoitus oli täsmällinen, prekessio muuttanut aikaa
  - (maapallo hyrrä, joka kieppuu)

- Käytävässä hajaluita sekä poltetuista että polttamattomista vainajista
- Niukasti hauta-anteja
  - 4 riipusta, 2 helmeä. Käytetty pii-iskos. Luutaltoa luukärkien ja neulojen katkelmia
  - Luita: jänis, kani, koira, lepakko, lammas, vuohi nauta, laulurastas, kotiloita, sammakoita – useimmat tulleet käytävään ja kuolleet luonnollisesti. Kanit Irlantiin 1200-luvulla.
- Ilm. ryöstetty ennen kaivausta.
- Vuoden 2000 eaa. jälkeen ei käytössä rituaalikeskuksena. Pikarikultt. Ihmisiä asui sen romahtaneiden reunojen vierellä.
- Dowth – käytävä suunnattu talvipäivän seisauksen auringonlaskuun

Knowth

- Kaksi tunnelia, itään ja länteen,
- suunnattu kevät- ja syyspäiväntasauksen auringon nousuun ja laskuun.
  - Päällä rautak. linnoitus
- Liittyvät samaan kokonaisuuteen. Merkitys?
- Ei suorakulma. Seuraa vain jokea??

Koristelut

- Boynen laakso, Yli 600 koristeltua kiveä, enemmän kuin Bretagnessa ja Iberian niemimaalla yhteensä
- Knowth 1, yli 300 koristeltua kiveä. Lähes 80 kiveä muualla alueella.
- Suurin keskittymä Euroopassa.

Kuviot

- Newgrangen sisäänkäynnin edessä paasi, jossa geometrinen koristelua, spiraaleja, ympyröitä, meanderikuvioita, kolmioita,
- Reunakivi 8. Kolmioiden ja spiraalien vastakohtaisuus dramaattinen.
- Enin osa kuvia Irlannin standardityyliä
- Kasvot oikealla?

Aiheita

- 85 kiven tutkimus:

- 13 pääteema kehä.
- 9 kpl, käärmeen kaltainen aihe,
- 17 järjestetty käyttäen ympyröitä ja spiraaleja.
- Koristeluja sekä sisällä että reunakivissä.
- Irlannissa käytävähautoista 150 avattua.
- Megal. taidetta noin 50 haudassa. Lisäksi kivissä lähellä, suhde hautoihin?
- n. 4/5 paikoista lähellä Boyne-jokea.

Aiheita haudoissa

- Knowth, reunuskiven koristelua standardityylillä
- aurinkokellon kuva?
- Ihmishahmo sovitettuna spiraalikuviin.
- Vartioi sisäänkäyntiä hautakammioon.
- Vastaavia Bretangessa.
- Veistoksellinen lähestymistapa.

Kuvaston lähteet

- Alkuperä epävarmaa. Vanhimmat geom. kuvioita, joille vastineita Länsi-Iberiassa,
- erit. megal. haudoissa mutta myös erityisesti spiraaleja kallioisissa.
- O'Sullivan: Ilmeistä, että tulleet Irlantiin Iberiasta. (geenit: myös väestöä sieltä)
- 3 tyyliä: standardi, ”plastinen” ja rappeutuva.
  - i) Standaradityyli
    - ominaista tietyt peruselementit. Kokonaisuus vaikuttaa satunnaiselta. Kuvia usein pinnoilla, jotka ovat myöhempien rakennusvaiheiden peittämiä. Irlantilainen tyyli
  - ii) ”plastinen tyyli”.
  - Seuraa kivien pinnanmuotoa ottaen ne huomioon. Peittää usein standardityyliin kuvioita. Peittää ja leikkaa niitä. Korostaa arkkitehtuuria.